

Milli Mücadele Döneminde İsyanların Gölgesinde Düzce ve Çevresinde Asayiş Sorunları

Fabri YETİM

Eskişehir Osmangazi Üniversitesi

YETİM, Fahri, Milli Mücadele Döneminde İsyanların Gölgesinde Düzce ve Çevresinde Asayiş Sorunları. CTAD, Yıl 7, Sayı 13 (Bahar 2011), 54-69.

Milli Mücadele iç ve dış boyutlarıyla çift cepheli bir savaştır. Temel niteliklerini işgalci dış güçlere karşı verilen mücadeleden alan bu savaşın iç ayaklanmalar dönemi, en zorlu devresidir. Büyük ölçüde devlet otoritesi boşluğu ve milli ordu eksikliğinden kaynaklanan iç ayaklanmalar döneminde Anadolu tam bir kargaşa içinde bulunuyordu. Milli hareketin öncüleri bir taraftan bu mücadeleyi yurt sathına yaymak ve milli istiklali gerçekleştirmek amacıyla büyük çaba gösterirken, diğer taraftan işgal güçleri ve İstanbul'daki Damat Ferit Paşa Hükümeti'nin de etkisiyle bu harekete karşı büyük bir kampanya yürütülmüş ve bunun sonucunda Anadolu'nun pek çok bölgesinde yaklaşık yirminin üzerinde ayaklanma çıkmıştır. Devlet otoritesi eksikliğinin had safhada hissedildiği bu ortamda önemli asayiş sorunları yaşanmış ve bunun sonucunda halk can ve mal güvenliğinden de yoksun kalarak büyük sıkıntılar çekmiştir. Bu ayaklanmaların bastırılması, Milli Mücadele'nin niteliği, iç disiplini ve nihai hedefleri açısından kesin bir zorunluluktur. Diğer taraftan sorunun üstesinden gelinmesi de son derecede güçtür. Artan asayiş sorunları konunun çözümünü daha da güçleştirmekteydi. Bu çalışmada, büyük ölçüde memleketin geneli için de söz konusu olan bu ortama Düzce ve çevresinden bakılarak Milli Mücadele'nin sosyal tarihine ışık tutulmaya çalışılmıştır.

Anahtar Sözcükler: Milli Mücadele, Kuva-yı Milliye, İsyan, Düzce, Asayiş

YETİM, Fahri, The Security Problems Shadowed By Uprisings Around Düzce And Its Neighborhood During The Turkish National Struggle. CTAD, Year 7, Issue 13 (Spring 2011), 54-69.

Turkish national struggle has a dual façade with its internal and external dimensions. The phase of internal uprisings of this struggle, which was primarily a war waged against foreign occupants, is the hardest stage. During the internal uprisings, mostly rooted in the lack of a national army and the absence of state authority, Anatolia fall into an absolute turmoil. The pioneers of the national movement spent their utmost

effort to extend this struggle throughout the country and to materialize their national salvation, on the one hand, and faced a serious counter campaign backed by the İstanbul government against this struggle, on the other hand. As a result of the latter, in fact, throughout Anatolia, more than about 20 uprisings broke out. Owing to the absolute lack of state authority, serious security problems were experienced and people, deprived of the safety of their life and properties, were exposed to grave hardship. To suppress these uprisings, taking into account the nature, the self-discipline and the ultimate goal of the national struggle, was an undisputable necessity. To overcome the difficulty, on the other hand, was extremely difficult. The increasing spread of the security problems rendered any solution to the problem more difficult. In this research, hoping to make a contribution to the social history of the Turkish national struggle, the above mentioned chaotic environment, partially true for all of the country, was examined on the regional basis of Düzce and its vicinity.

Keywords: Turkish national struggle, national forces, revolt/uprising, Düzce, security

Giriş

Kökenleri 18. yüzyıla dayanmakla birlikte 19 ve 20. yüzyılların en temel olgularından biri olan ulus-devletlerin ortaya çıkışında ve gelişiminde Birinci Dünya Savaşı kuşkusuz tarihi bir dönemeçtir. Zira bu savaş, klasik imparatorlukların sonunu haber veren ve sonuçları itibarıyla bunun tamamlayıcı görünümünde olan İkinci Dünya Savaşı ile birlikte Üçüncü Dünya’da (Asya ve Afrika) yeni ulus-devletler çağını başlatan bir gelişmeydi. Osmanlı İmparatorluğu’nun sona eriş süreciyle birlikte ortaya çıkan Türk Milli Mücadelesi de bu olgunun özgün örneklerinden birini oluşturur. Temelleri 19. yüzyıl sömürgeciliğine dayanan, bağımlılık ilişkileri üzerine kurulu modern emperyalizmin dünya tarihindeki ilk sorgulanışına vesile olan Milli Mücadele’nin bu yöndeki belirleyici vasıflarının yanında onun az bilinen veya bilinen taraflarında önemli boşluklar görülen bir başka yanı da iç cephesidir.

Yerel ölçekte Mondros Mütarekesi (1918) sonrasında yaşanan işgal süreciyle başlayan ve Mustafa Kemal Paşa’nın Anadolu’ya geçmesinden sonraki faaliyetlerle genele yayılan ulusal direniş hareketi, daha ilk aşamada büyük engellemelerle karşılaşmıştır. İşgaller karşısındaki direnişin Milli Mücadele’ye dönüşmesi, Anadolu’daki emperyalist emellerini gerçekleştirmek isteyen İtilaf Devletlerini tedirgin ettiği gibi mevcut konumu karşısında bu devletlerle uyumlu bir politika izlemeyi tercih eden Osmanlı yönetimini de aynı ölçüde rahatsız etmiştir. Bunun sonucu olarak da özellikle bu iki unsur ve buna bağlı diğer faktörlerin etkisiyle ulusal direniş hareketini sabote etmeye yönelik bir takım ayaklanmalar ortaya çıkmıştır. Bu ayaklanmaları niteliklerine göre sınıflandırmak gerekirse bunlar; 1-Irkçı-ayrılıkçı ayaklanmalar, 2-Karşı milliyetçi ayaklanmalar,

3-Ulusçu kamp içinde merkez çevre çatışmasından doğan ayaklanmalar şeklinde toplanabilir. ¹ Milli Mücadele'nin geleceğini tehlikeye atan ve büyük can kayıplarına yol açan bu ayaklanmaların başlıcaları Ali Batı, Bozkır (Konya), Anzavur, Düzce, Yozgat, Milli Aşireti, Pontus ve Koçgiri ayaklanmalarıdır.² Bu ayaklanmaların büyük bölümü, İstanbul'daki Damat Ferit Paşa Hükümeti'nin Milli Mücadele aleyhinde yaptığı propagandalardan kaynaklanıyordu. Bu dönemde görülen devlet otorite boşluğunun yanı sıra, teknik imkânsızlıklar dolayısıyla verilen mücadelenin amacının kitlelere gereği gibi anlatılmaması da ayaklanmaların diğer sebepleri arasında yer alıyordu. Ayaklanmalarda Padişah ve İstanbul'daki Damat Ferit Paşa Hükümeti, Kuva-yı Milliye'yi kendilerine başkaldıran bir güç, asileri ise sadık kuvvetler olarak görüyorlardı. Bu amaçla Padişah tarafından 13 Mayıs 1920'de; Düzce, Adapazarı, Bolu ve Gerede'de ayaklanmalara yardım edenlerden 16 kişiye çeşitli nişanlar verilmiştir.³ Milli Mücadele'ye karşı her türlü dini propagandanın yürütüldüğü bu süreçte ulusal direniş hareketi, siyasi yönden Bolşeviklik olarak gösterilmeye çalışılmıştır. Bu propagandalar o kadar ileri boyutlara ulaşmıştı ki Adapazarı yöresinde halk arasında; "*Bulaşıklar (Bolşevikler) geliyor, Hükümeti, Allah'ı mabudu tanımıyorlar. Abaliyi kesip, herkesin mallarını yağma ediyorlar*" söylentileri yayılmıştı.⁴ Bunun dışında İttihat ve Terakki Fırkası ile Hürriyet ve İtilaf Fırkası arasındaki düşmanlık ve Hürriyet ve İtilafçıların Milli harekete karşı yaptıkları faaliyetler de ayaklanmalarda önemli rol oynamıştır. Hürriyet ve İtilafçılar, Milli Mücadele'yi İttihatçılığın devamı olarak görüyor ve halka öyle yansıtıyorlardı. Bu çevreler orman rüsumunun kaldırılarak halkın ormanlardan serbestçe yararlanacağını söyleyerek özellikle Düzce ve Adapazarı yöresinde ekonomik yönden halkı etkilemeye çalışmışlardır.⁵ Ayrıca ülke genelinde görülen asayişsizlik, yağmacılık, soygunculuk ayaklanmalara müsait ortamı hazırlamıştır. Nihayet, az da olsa Kuva-yı Milliye'nin soygun ve eşkıyalığa varan davranışları, halktan zorla para ve asker toplamaları da önemli tepkilere yol açmıştır.⁶

¹ Doğu Ergil, *Milli Mücadelenin Sosyal Tarihi*, Ankara 1981, s. 242-244.

² Milli Mücadele sırasında çıkan ayaklanmaların tarihleri ve toplu bir listesi için bkz. Ek 1.

³ Sabahattin Selek, *Anadolu İhtilali*, İstanbul 1968, s. 355.

⁴ T.B.M.M.Z.C. C.I, I.Devre, Ankara 1959, s. 60.

⁵ Sabahattin Özel, *Milli Mücadelede İzmit-Adapazarı ve Atatürk*, İstanbul 2005, s. 132.

⁶ Bunların yanında ayaklanmaların ortaya çıkmasında, özellikle İngilizlerin emperyalist çıkarları doğrultusunda İstanbul Hükümeti üzerinde uyguladığı baskılar, bu yönde yapılmış 12 Eylül 1919 tarihli bir gizli antlaşma ve hükümetin bu doğrultuda izlediği politikaların da büyük etkileri olmuştur. Padişah Vahdettin'in, Irak ve Suriye üzerindeki halifelik nüfuzunu İngilizlerin hizmetine vermesi karşılığında İslam dünyasındaki mevcut konumunu sürdürme düşüncesine dayanan bu antlaşma daha sonra geliştirilecek bir ön antlaşma niteliğindeydi. Sina Akşin, *İstanbul Hükümetleri ve Milli Mücadele C.I*, Ankara 1998, s. 593. Bu konuda, ayaklanmaların diğer iç ve dış etkenleri için bkz: *Türk İstiklal Harbi (TİH)*, C.VI, Ankara 1974, s. 27-40. Ayrıca bkz: Ergil, *age.*, s. 259-272.

Milli Mücadele’de ilk aşamada bu ayaklanmalara karşı yerel unsurlardan oluşan ve çete reislerinin önderliğinde gayri nizami gruplar halinde çarpışan Kuva-yı Milliye birlikleri vasıtasıyla mücadele edilmiştir. Her biri değişik riskler ve zorluklar içeren ve memleketin hemen her bölgesinde ortaya çıkan bu ayaklanmaların bazıları, milli hareketin merkezi olan Ankara’ya yakınlığı dolayısıyla özel önem taşımaktadırlar. Bu ayaklanmalar dolayısıyla tamamen yok olma noktasına gelen devlet otoritesi sonucu halk, artan eşkıyalık gibi sorunlar karşısında daha da zor durumda kalmıştır. Bu türden olumsuzlukların yaşandığı önemli bölgelerden birisi de Milli Mücadele döneminde adeta Ankara ile İstanbul arasında sıkışıp kalan ve bunun ağır bedelini ödeyen Düzce ve çevresi olmuştur.

Milli Mücadelede Düzce, Bolu, Hendek ve Adapazarı Ayaklanmaları

Düzce, Bolu, Adapazarı ve çevresi Milli Mücadele döneminde gerek İstanbul Hükümeti, gerekse İtilaf Devletleri açısından oldukça stratejik bir öneme sahipti.⁷ İngiltere, Anadolu yönünden rahatsız edilmekten korunmak için, Boğazların doğusunda iki tampon bölge kurmayı düşünmüştü. Bunlar da; Çanakkale Boğazı’nı doğuya karşı kapayacak olan Biga, Gönen ve çevresi ile Karadeniz Boğazı’nı doğuya karşı koruyacak olan Düzce ve Hendek çevresiydi. Heyet-i Temsiliye’nin Ankara’ya gelmesi ve buranın artık Milli hareketin merkezi olmasıyla birlikte İstanbul Hükümeti ve İtilaf Devletleri açısından bu bölgenin denetim altında tutulması ihtiyacı daha da arttı. Aynı durumun milli hareket için de söz konusu olması dolayısıyla bu bölge tarafların tam bir nüfuz mücadelesine sahne olmuştur. 15 Mayıs 1919’da başlayan Yunan işgalinin nihai hedefleri ve İtilaf Devletleri’nin emperyalist emelleri açısından bu bölge; daha önce İstanbul Hükümeti’nin doğrudan desteğiyle Marmara’nın güneyinde çıkan Anzavur Ayaklanması ve doğusunda Kuva-yı Milliye’ye karşı Süleyman Şefik Paşa komutasında bir askeri birlik olarak oluşturulan Kuva-yı İnzibatiye’nin tamamlayıcı unsuru niteliğindediydi. Buradaki ayaklanmalarda İngilizlerin ve onların güdümündeki Hürriyet ve İtilaf Partisi’ne bağlı kuruluşların belirgin rolleri olmuştur. İngilizler, asileri askeri güç kullanmanın dışında tüm imkânlarıyla desteklemişler, ancak bunu perde arkasında kalarak yapmışlardı.

Bu bölgede Milli Mücadele’ye karşı faaliyetler, İngilizlerin 28 Ekim 1919’da İstanbul-Eskişehir demiryolu hattını kontrol altına almalarıyla başlamıştır. Bu aşamadan itibaren yöre eşrafından Akyazılı Talustan Bey, Bekir Bey ve Sapançalı

⁷ Bu bölge özellikle İngilizler için boğazların elde tutulması ve emniyeti açısından büyük önem taşıyordu. Bunun için burada bir tampon bölge oluşturmak istemişlerdi. Kuva-yı Milliye açısından ise bu bölge, Anadolu’ya yapılabilecek mühimmat sevkiyatı için çok önemli idi. Zira Kuva-yı Milliye’nin en çok ihtiyacı olan silah ve cephan İstanbul ve İzmit civarında bulunuyordu. Özel, *age.*, s. 15-19.

Beslan Bey, İstanbul Hükümeti ile irtibata geçerek bu yöndeki oluşuma önderlik etmişlerdir. Adı geçen şahısların öncülüğünde yürütülen faaliyetler ve propagandalar sonucunda bölgede Kuva-yı Milliye karşıtı oluşum hızla yayılmaya başlamıştır. Oluşturulan bu ortamda milli hareket karşıtlığının yanı sıra, yörede asayiş tehdit eden eşkıyalık olaylarında da bir artış görülmüştür. Nitekim bu tür faaliyetler sonucunda daha önce 1919 Kasım sonlarında sadece Düzce’de 192 olan kayıtlı haydut sayısı önemli oranda artmıştır.⁸ Bu süreçte yaşanan önemli gelişmelerden biri de; İttihatçıların Milis Yarbayı ve bir ara Teşkilat-ı Mahsusa başkanlığı yapmış olan Kuşçubaşı Eşref’in, Adapazarı yöresinde giriştiği faaliyetler sonucu yöredeki Kuva-yı Milliye oluşumunun bundan olumsuz etkilenmesi olmuştur. Kuşçubaşı Eşref, Kuva-yı Milliye komutanı olarak gönderildiği Adapazarı yöresinde bu yöndeki faaliyetleri doğrultusunda başvurduğu yöntemler dolayısıyla tepki çekmiş ve halkın bir takım şikâyetlerine neden olmuştur. Nitekim şehir halkının Eşref Bey’e karşı yine bir Kuva-yı Milliye yanlısı Kanbolat Sait Bey’le birlikte hareket etmesi sonucu yaşanan olayların ardından Eşref Bey şehri terk etmek zorunda kalmıştır.⁹ Eşref Bey’in bu şekilde şehri terk etmesi yöredeki havanın büyük ölçüde Kuva-yı Milliye aleyhine dönmesine yol açmış ve bu ortamdan da Damat Ferit Hükümeti azami düzeyde yararlanmak istemiştir.¹⁰ Bu amaçla Sadrazam Damat Ferit Paşa, Bandırma Çerkezlerinden Aznok Ahmet Bey adındaki birini Düzce’ye göndererek bu bölgedeki birçok kimseyi milli hareket aleyhine kışkırtmaya çalışmıştır.¹¹ Damat Ferit, bunun dışında Şeyhülislam Dürrizade Abdullah Efendi’nin fetvası ve 11 Nisan tarihli hükümet bildiriyle Kuva-yı Milliye aleyhinde yoğun bir propaganda kampanyası başlatarak yöre halkının kültürel ve ekonomik yapısını istismar etmiştir.¹²

Bu dönemde bu tür faaliyetlere ve diğer çevrelerdeki isyancılara karşı mücadele, ilçedeki Asayiş Müfreze Komutanı Binbaşı Mahmut Nedim komutasındaki birliklerle veriliyordu. Müfreze komutanı Binbaşı Mahmut Nedim, kararsız bir şekilde hem İstanbul Hükümeti’ni hem de Anadolu’yu idare etmeye çalışıyordu. Müfreze komutanının yumuşak tutumundan ve istikrarsız davranışlarından cesaret alan menfaat düşkün bir takım çevreler bölgedeki gizli

⁸ *TİH*, s. 90.

⁹ Rükü Özkök, *Düzce-Bolu İyanları*, İstanbul 1971, s. 243-244.

¹⁰ Adnan Sofuoğlu, *Kuva-yı Milliye Döneminde Kuzeybatı Anadolu 1919-1921*, Ankara 1994, s. 337.

¹¹ Rahmi Apak, *İstiklâl Savaşında Garp Cephesi Nasıl Kuruldu*, Ankara 1990, s. 133-134. Bu durum karşısında Kuva-yı Milliye liderleri, Çerkezlerle karşı Karadenizlileri kazanma ve onları teşkilatlandırma yoluna gitmiştir. Bu yöndeki faaliyetler için bkz: Yaşar Semiz-Ömer Akdağ, *Yenibahçeli Şükrü Bey’in Hatıraları*, Konya 2011, s. 71-77.

¹² Bu tür propagandalar için bkz: Selim Sarıbay, *İstiklâl Savaşında Mudurnu-Bolu-Düzce*, Aydın 1943, s. 28-29.

faaliyetlerini hızlandırma imkânı bulmuşlardır. Bu durum karşısında Heyet-i Temsiliye adına Mustafa Kemal, Geyve’de bulunan 24. Tümen Kumandanı Yarbay Mahmut Bey’in dikkatini çekmiştir. Bunun üzerine Mahmut Bey, Hendek ve çevresine nasihat heyeti göndermişse de bu çevrelerin İstanbul Hükümeti ve İngilizlerin yakın desteğini gördükleri bir ortamda 13 Nisan 1920’de Düzce ayaklanması patlak vermiştir. Düzce olayları genel hatlarıyla şu şekilde gelişmiştir. Yukarıda adı geçen ve bu bölgeye Damat Ferit tarafından propaganda amacıyla gönderilen Ahmet Aznok ve İngiliz subayı elbiseli biri, yöredeki Çerkez ileri gelenleriyle toplantı düzenleyip Çerkez köylerinde teşkilatlanma başlatmıştır. Bu ortamda Hürriyet ve İtilaf Partisi ileri gelenlerinden Berzeg Sefer Bey ve Hacı Kamil’in önderliğinde Ankara’ya karşı ayaklanma başlamıştır.¹³ 13 Nisan Salı günü Düzce’den Çerkez Rasih, Mancarcızade Mustafa ve Hacızade Hacı Hamdi ve Hacı Halilağazade Hakkı Beylerden oluşan nasihat heyeti Köprübaşı Köyü’ne ulaşmışlarsa da isyancıları ikna edememişlerdir. Düzce yakınlarında Ömer Efendi Köyü’nde toplanan isyancılar bir süre sonra ilçe merkezine hareket ederek asayiş birlikleriyle çatışmaya girmiş ve müfreze birliklerini etkisiz hale getirmişlerdir. Müfreze Komutanı Mahmut Nedim’in teslim olduğu ve Süvari Teğmeni Ruhsar’ın şehit olduğu çatışmalar sonucunda hükümet konağı, jandarma ve telgrafhane isyancılar tarafından işgal edilmiş ve müfrezenin subayları hapsedilmiştir. İsyancılar bir süre sonra kaymakam ve belediye başkanını bertaraf ederek ilçe yönetimini ele geçirmişlerdir. Diğer taraftan Düzce’ye davet edilen Bolu Mutasarrıfı Haydar Bey, Ankara’dan müsaade alarak 18 Nisan’da Düzce’ye hareket etmiş, fakat Düzce’ye gelmez isyancılar tarafından tutuklanarak Ankara nezdinde kendi lehlerinde konuşmaya zorlanmıştır.¹⁴ Bu gelişmeler üzerine Ankara, bazı etkin tedbirler alarak bölgeye civardan takviye birlikler göndermiştir. Ankara’nın emri üzerine bu bölgeye Balıkesir ve Salihli Kuva-yı Milliyesi’nin oluşturduğu Çerkez Ethem Bey müfrezesi, Binbaşı Nazım Bey müfrezesi ve Binbaşı İbrahim Bey (Çolak) müfrezeleri gönderilmiştir.¹⁵ Bu süre içinde isyan yayılarak 18 Nisan’da Bolu’ya sıçramıştır. Bu arada Düzce ayaklanmasının hemen ertesi günü Gerece ve Beypazarı halkı; “*Padişah nerede ise biz oradayız*” diyerek bu sürece hız vermiştir.¹⁶ Bunun üzerine isyanın bastırılması için daha önce alınan tedbirler genişletilerek bölgeye civar bölgelerden yeni takviye kuvvetleri gönderilmiştir. 22 Nisan tarihinde Hendek’te isyancılar ile 24. Tümen Komutanı Yarbay Mahmut Bey emrindeki birlikler arasında büyük çatışmalar yaşanmış ve bunun sonucunda Yarbay Mahmut Bey

¹³ Adnan Sofuoğlu, *Milli Mücadele Döneminde Kocaeli*, Ankara 2006, s. 90.

¹⁴ Sofuoğlu, *Kuva-yı Milliye*, s. 339; Apak, *age.*, 136-137; Özkök, *age.*, s. 246-248.

¹⁵ Mustafa Kemal Atatürk, *Nutuk*, Ankara 2005, s. 305.

¹⁶ Kenan Esengin, *Milli Mücadele’de Hyanat Yarışı*, Ankara 1969, s. 88.

şehit olmuştur. Bundan cesaret alan isyancıların, Adapazarı'nı ele geçirmek için harekete geçmeleri üzerine Binbaşı İbrahim Çolak ve Ali Fuat Paşa komutasındaki birliklerle isyancılara karşı Geyve-Taraklı çevresinde müdahale edilmiştir. 24 Nisan cumartesi günü isyancılar, 24. Fırka zabıtlarını tutuklayarak Düzce'ye getirip hapsedmişlerdir. 25 Nisan'da eski mebuslardan İlyaszade Şükrü Bey, Hüsrev Bey (Gerede), Doktor Zihni Bey, Gerede Kaymakamı Selahattin ve Malmüdürü Reşat Bey'ler Bolu'dan Düzce'ye inerken Bolu Dağı'nda isyancılar tarafından tutuklanarak Düzce'de hapsedilmişlerdir. 6 Mayıs perşembe günü Düzce'de genel bir yağma için isyancılar tarafından bir eylem yapılmış ise de daha sonra bu hareketin önü alınmıştır.¹⁷ Öte yandan Bolu yöresinde, Mudurnu çevresindeki isyancılar ile Kuva-yı Milliye birlikleri arasındaki mücadelenin şiddetlenmesi üzerine zor durumda kalan Bolu Mutasarrıfı Osman Nuri, 20 Mayıs 1920 tarihinde bu tehlikeye karşı Düzce taraflarından gelecek takviye kuvvetlerle mücadele edileceğini Dâhiliye Nezareti'ne bildirmiştir.¹⁸

Yaklaşık 40 gün süren mücadeleler sonunda 22 Mayıs'ta Çerkez Ethem kuvvetlerinin de Bursa üzerinden Geyve'ye gelmesiyle birlikte isyanın önü büyük ölçüde kesilerek 23 Mayıs'tan itibaren isyancıların tenkiline başlanmıştır. 26 Mayıs'ta Çerkez Ethem kuvvetleri herhangi bir dirençle karşılaşmadan Düzce'ye girmiş ve isyanın elebaşlarından Berzeg Sefer Bey, Koç Bey ve Abdülvahap seyyar Divan-ı Harpte yargılanarak derhal idam edilmiştir. Ayrıca isyan harekâtını bilfiil yürüten ve İstanbul'dan bu iş için görevlendirilen "Düzce Havalisi Kuva-yı Tedbiye Erkân-ı Harbiye Reisi" Binbaşı Hayri, Yüzbaşı Ali, Üsteğmen Şerafettin, Üsteğmen Hayrettin, Mehmet Sabri, Hasan Lütfi ve Cerrah İbrahim de bu esnada idam edilenler arasında yer almıştır.¹⁹ 27 Mayıs'ta ise Albay Refet'in (Bele) emrinde bulunan kuvvetlerden Binbaşı Nazım komutasındaki birlikler Bolu'ya girerek isyanı bastırmışlardır. Daha sonra Binbaşı İbrahim Çolak kuvvetleri tarafından Mudurnu ve Gerede'nin de teslim alınmasıyla bölgedeki isyan bütünüyle kontrol altına alınmıştır.

Düzce isyanına paralel bir süreçte gelişen ve bir anlamda onu destekleyici konumda olan bir başka olay da; İzmit Adapazarı, Sapanca ve Geyve

¹⁷ Apak, *age.*, s. 137-138.

¹⁸ "Mudurnu'da mütebaşid düşman kuvvetlerinin kesbi ehemmiyet etmiş olmasına binaen Düzce tarafından gelecek kuvvetlerle tevhid-i hareket edilmek üzere mikdâr-ı kâfi sıvri ve piyade gönüllü kuvvetleri ile bemen cepheye hareket etmeğe mecburiyet hasıl olduğu ve avdet-i âbireye kadar muhasebeci beyin irâ-yı vekâlet edeceği mevzuunda ... 16 Mayıs 1336. Bolu Mutasarrıfı Osman Nuri". BOA, DH.EUM.AYŞ, 40/79. Bolu Mutasarrıfı Osman Nuri, Kuva-yı Milliye'ye karşı sert tutumuyla dikkat çekmiştir. Kuva-yı Milliye'yi ehemmiyetsiz bir eşkiya çetesi olarak gören Mutasarrıf, milli kuvvetlerle ilgili olarak; "Biz tepeleyemezsek sonra Yunan orduları hem onları tepeler, hem biz çizer" diyerek halkı milli hareketten uzak tutmaya çalışmıştır. *İşyan Günlerinde Bolu*, (Haz: Hamdi Birgören), Bolu 2009, s. 68.

¹⁹ Süreyya Şehidoğlu, *Milli Mücadele'de Adapazarı-Bolu Düzce-Hendek ve Yöresi Ayaklanmaları*, Ankara 1970, s. 79.

taraflarında, İstanbul Hükümetince finanse edilen ve Kuva-yı Milliye'ye karşı yeni bir askeri birlik olarak kurulan Kuva-yı İnzibatiye'nin, milli kuvvetlere karşı gösterdikleri eylemlerdir. Damat Ferit Paşa Hükümeti ve İngilizlerin müsaade ve yardımıyla 18 Nisan 1920 tarihli kararname ile (Kuva-yı Milliye adını taşıyan eşkiyayı tenkil için) Kuva-yı İnzibatiye kurulmaya başlanmıştır. Erlere 30, subaylara 60 lira ek ödenek verilmesi kabul edilerek bu birlik için 1.250.000 liralık ödenek ayrılmıştır.²⁰ Ancak Kuva-yı İnzibatiye, büyük ölçüde para karşılığında isyana katılan birliklerden oluşması ve yaygın bir pişmanlık duygusunun ortaya çıkması sonucu bir süre sonra dağılma sürecine girmiştir. Nitekim bu hareketin İstanbul'daki Damat Ferit Hükümeti açısından sonuçsuz kalmasının nedenleri, İzmit Mutasarrıfı İbrahim Hakkı'nın, 24 Mayıs 1920 tarihinde Dâhiliye Nezareti'ne gönderdiği telgraftan anlaşılmaktadır.²¹

Gerek Düzce ayaklanması, gerek Kuva-yı İnzibatiye birliklerinin yaptıkları eylemlerle ilgili olarak İzmit Mutasarrıflığı'nın 13 Haziran 1920'de Dâhiliye Nezareti'ne gönderdiği raporda konuyla ilgili geniş resmi bilgiler göze çarpmaktadır. Düzce isyanının çıktığı 13 Nisan'da, İzmit Mutasarrıflığı'na vekâleten atanan İbrahim Hakkı hazırladığı ayrıntılı raporda; Düzce, Hendek ve Adapazarı ahalisinin silahlı eşkiyaya (Kuva-yı Milliye) kıyam ederek Akyazı, Sapanca, Karamürsel, Yalova ve Kandıra havalisini ele geçirdiklerini, İzmit-Bolu arasındaki ahalden en az on bin kişinin gönüllü olarak hükümetin emrine girdiklerini, fakat bu gönüllülerin her türlü silah ve iâşe ihtiyacının karşılanması için yapılan müracaatların sonuç vermemesi üzerine bunların dağılma sürecinde olduklarını, bunların zaruri ihtiyaçlarının karşılanması için ahalden borçlanma yoluna gidildiğini, bu sırada İzmit havalisine olağanüstü komutan olarak tayin olunan Süleyman Şefik Paşa'nın gönüllülere yardım ve asilere müdahale konusunda isteksiz olduğunu, isyancıların Sapanca'ya hâkim olmaları üzerine kendisinin Adapazarı'nda mahsur kaldığını bildirmekte ve bu durumda dahi Süleyman Paşa'nın isyancılara hiçbir cezalandırma işlemi yapmadığından şikâyet etmektedir.²²

Mutasarrıf ayrıca bu bölgede, asiler karşısında büyük bir hezimetin yaşandığını, bunun en temel sebebi olarak da Sakarya boğazına ve Düzce taraflarına gerekli miktarda silah ve lojistik desteğin verilmediğini ve harekâtın

²⁰ Fahri Belen, *Türk Kurtuluş Savaşı*, Ankara 1983, s. 201.

²¹ "İki aydan beri hükümet-i merkeziye besabına fevkalade fedakârlıklara tahammül eden gönüllü kut'atın İzmit ve havalisi fevkalade kumandanlığı tarafından imkân dairesinde takviye edilmediği maada emir kumanda envai müşkilat İka ve adem-i memnuniyetle efradın cephe-i harbi terk eylemesi muvakkaten Sapanca ve havalisinin elimizden çıkmasını intac ettiği...24 Mayıs 1336, Mutasarrıf İbrahim Hakkı" BOA, DHEUM.AYŞ, 41/47.

²² BOA, DHEUM.AYŞ, 41/76.

tek elden yönetilmemesi sonucunda merkezi hükümete bağlı kalan bu yegâne bölgenin de kaybedildiğini bildirmektedir.²³

İkinci Düzce İsyanı

Birinci Düzce isyanının bastırılmasından sonra Çerkez Ethem ve İbrahim Çolak kuvvetlerinin Yozgat isyanını bastırmak için bu bölgeye gitmeleri üzerine, Düzce ve Bolu çevresinde köylerine dağılmış olan isyancılar yeniden toparlanma eğilime girmişlerdir. Bu durum, 19 Temmuz 1920'de bölgede görev yapan Mürettep Tümen Komutanı Binbaşı Nazım tarafından çekilen telgrafta; Efteni ve Nüfren (Nuhveren) taraflarında 300 ila 400 isyancı ile takip müfrezeleri arasında çarpışmaların başladığı ve Çolak İbrahim müfrezesinin bu havaliye sevkinin uygun olduğu şeklinde Genelkurmay Başkanlığı'na bildirilmiştir.²⁴ İlerleyen tarihlerde bölgedeki isyancıların sayısı Karasu Rumlarının da katılmasıyla 1000'i aşmıştır. Nihayet 8 Ağustos'ta 300 kadar isyancı tıpkı birinci ayaklanmada olduğu gibi Düzce'yi kuşatmış ve Kaymakam vekili Abdülkerim Bey'i, Jandarma Tabur Komutanı Binbaşı Turgut'u, Jandarma Bölük Komutanı Yüzbaşı Rasim'i ve komutalığa ait diğer subay ve erlerin hepsini tevkif etmişlerdir. Damat Ferit Hükümeti'nin de geniş teşvikleri sonucu harekete geçen isyancılar, ayaklanma sebeplerini, Çerkez ve Abazaların Kuva-yı Milliye tarafından yok edileceklerine bağlamışlardır. Onlara göre Kuva-yı Milliyeciler, Çerkez ve Abazaları öldürecek; kadın ve kızlarını cariye gibi kullanacaklardı.²⁵ Bunun üzerine ayaklanmanın Bolu'ya sıçramasını önlemek için Mürettep Tümen Komutanı Binbaşı Nazım Bey, elindeki piyade birliğini Bolu dağına göndermiş fakat asilerin ani baskını sonucu bu birlik esir alınmıştır.

Bu gelişmeler üzerine birinci ayaklanmada olduğu gibi 20. Kolordu Komutanı Ali Fuat Paşa tarafından etkin tedbirler devreye sokulmuştur. Bu amaçla Ali Fuat Paşa, isyancıların İzmit'teki İngilizler ve Kuva-yı İnzibatiye'den arta kalanlarla irtibat kurmalarını önlemek için özellikle Adapazarı ve Sapanca mıntıkasında ve diğer bölgelerde ek tertibat almıştır. Daha sonra Eskişehir, Uşak, Yozgat ve diğer civar bölgelerden takviye kuvvetlerin gelmesiyle 18 Ağustos'ta başlayan harekâtla verilen mücadeleler sonunda asiler yok edilme noktasına gelmişlerdir. Hendek istikametinde yapılan bu harekât üzerine Düzce Abazaları yaptıklarından pişmanlık duyduklarını belirterek bağışlanmalarını istemiştir. Fakat Hendek'te toplanan Abazaların itaate yanaşmamaları, hatta o sırada Bolu'dan Düzce'ye doğru gelmekte olan mürettep tümene karşı cephe almaya girişmeleri üzerine 24. Fırka komutanlığı, 143. Alay Komutanı Binbaşı Şerif komutasındaki tedip kuvvetlerini, Düzce'de toplanan 2. Kuva-yı Seyyare

²³ BOA, *DH.EUM.AYŞ*, 41/76.

²⁴ *TİH*, s. 113.

²⁵ Selahattin Tansel, *Mondros'tan Mudanya'ya Kadar, C.III*, İstanbul 1991, s. 127.

ile birlikte 26 Ağustos'ta Hendek'teki asiler üzerine göndermiştir. Girişilen bu harekât sonucunda Binbaşı Şerif komutasındaki tedip kuvvetleri ile İbrahim Bey komutasındaki 2. Kuva-yı Seyyare birlikleri 28 Ağustos'ta Hendek'i işgal etmişlerdir. Aynı zamanda bu bölgedeki asilere bir hayli ölü ve yaralı kayıp verdirilmesi Düzce'deki asilerin moralini bozmuş, bunun sonucunda isyancılar yeniden teslim olma noktasına gelmişlerdir. Bu sırada Ali Fuat Paşa da asilerle anlaşmak için araçlar göndermiştir.²⁶ 2 Eylül 1920'de Bolu Jandarma Komutanlığı'na atanan Binbaşı Rüşü, Ankara'ya çektiği telgrafta; bölgede bulunan bütün isyancı reislerinin hükümetin emrine girdiklerini ve herhangi bir kovuşturma yapılmadığı takdirde milli hükümete itaat edeceklerini, bu konuda 40 elebaşı ile af niteliğinde bir antlaşma yapıldığını bildirmiştir.²⁷ Bu esnada görüşmeler sürerken Çolak İbrahim Bey'in kuvvetleri Düzce'ye girerek kontrolü ele geçirmiştir. Bu suretle 19 Temmuz'da Nüfren'de başlayan ve onu takiben Düzce'ye yayılan II. Düzce ayaklanması 23 Eylül'de tamamen kontrol altına alınmıştır.

İsyancılar Döneminde Düzce ve Çevresinde Asayiş Olayları

Milli Mücadele döneminde ülkenin birçok bölgesinde olduğu gibi Düzce ve çevresinde de önemli asayiş sorunları yaşanmıştır. Özellikle Mondros ateşkesinden bu yana büyük ölçüde yitirilen devlet otoritesine ilaveten çıkan isyanlar dolayısıyla toplumsal hayat adeta felç olmuştur. Uzun süren savaşlar nedeniyle hissedilen tükenmişlik duygusu ve moral çöküntüsü, zaten gelişmemiş ekonomi dolayısıyla çekilen maddi sıkıntılar, asayiş sorunlarını besleyen en temel etkenler olmuştur. Bunun yanında toplumsal gelişmenin önemli unsurlarından olan kentleşme, okuryazarlık düzeyindeki gerilik ve yurttaşlık bilincinin gelişmemesi sonucu kamu düzeninin istenilen düzeyde işlememesi de asayiş sorununun nedenleri arasında yer almıştır.

İnceleme konusu olarak seçtiğimiz Düzce kazasının genel nüfusu, 1341/1925 kayıtlarına göre 52630 olup bu nüfus; Türkler, Kafkas göçmenleri (Abaza ve Çerkezler), Karadeniz (Ordu) göçmenleri, Rumeli göçmenleri, Tatarlar, Lazlar, Gürcüler, Kürtler, Boşnaklar ve Kıptilerden oluşmaktaydı.²⁸ Bu unsurlar arasında zaman zaman büyük uyuşmazlıklar yaşanmaktaydı.²⁹ Düzce ve

²⁶ Sofuoğlu, *age.*, s. 401-402, T.İ.H., s. 119.

²⁷ Kenan Esengin, *Milli Mücadelede Ayaklanmalar*, İstanbul 2006, s. 151-152.

²⁸ *Bolu Vilayeti Salnâmesi 1341/1925*, (Haz: Hamdi Birgören), Bolu 2008, s. 362.

²⁹ Mehmet Zekâi Konrapa, bu dönemde tuttuğu günlüklerinde bu konuda şunları söylemektedir: "Düzce, ırk itibarıyla sefine-i Nub'a benziyordu. Hüürmet, kendi milliyetini görüyor, arada Türkler mağlup ve mahkûm halde kalyordu. Diğer taraflardaki fırkacılık burada milliyet şeklinde meydan alıyordu. Kaymakam Arif Bey'in Çerkezler için Bolu'da neşrettiği beyanname Çerkezleri çaldırtmış idi. Türklerle Çerkezler arasında bir Türklük-Çerkezlik meselesi vardı. Lazlar Türklere, Abazalar Çerkezlere

çevresinin bu türden demografik yapısı büyük ölçüde, 93 Harbi (1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı) öncesi ve sonrasında bu bölgeye Kafkasya ve Rumeli'den yapılan göçler sonucu oluşmuştur. 1334/1916 tarihli Bolu salnamesine göre yalnız Düzce ve çevresine yerleştirilen Çerkez ve Abazaların sayısı on beş bin civarındaydı.³⁰ Nüfusu oluşturan unsurlar arasındaki uyum sorunlarının yanında, Milli Mücadele'nin başlangıcında yöre halkı Milli hareketi anlama sorunları yaşamış ve adeta Ankara ile İstanbul Hükümeti arasında sıkışmıştır.

Bu bölgedeki asayiş sorunları oldukça eskiye dayanmaktadır. II. Meşrutiyet döneminde Anadolu'yu, dolayısıyla bölgeyi araştıran *Tanin* gazetesi muhabiri Ahmet Şerif'in, 27 Kasım 1913 tarihli kayıtlarına göre Düzce ve çevresindeki asayiş; bir komiser, üç polis ve otuz jandarma tarafından sağlanmaktaydı. Öteden beri fenalığa alışmış, dağınık ve karma halk için bu ekip son derece yetersizdi. Şüphesiz pek çok yer için söz konusu olan asayiş ve güven sorunu Düzce için de öncelikli konular arasında yer almaktaydı. Bölgede kanun hâkimiyeti son derece zayıf olduğundan hayvan hırsızlığı, tütün kaçakçılığı, kız kaçırmak, yol kesmek ve adam öldürmek gibi asayiş sorunlarına sıkça rastlanmaktaydı.³¹ Özellikle savaş döneminde karşılaşılan suçlardan biri de firarlıktı. Bir fikir vermek açısından, Birinci Dünya Savaşı esnasında 1915 yılı Eylül ayında vukuat/asayiş durumuyla ilgili olarak, Bolu Sancağı Mutasarrıflığı'ndan Dâhiliye Nezareti'ne çekilen bir telgraftaki bilgilere göre; Bolu ile Mudurnu, Bartın, Gerede ve Devrek kazalarında biri ölüm olmak üzere iki yaralama olayı elli dört asker kaçağı ve ayrıca Düzce kazasında yirmi yedi asker kaçağı ve yüzü aşkın asker bakayası tutuklanarak askeri makamlara teslim edildiği bildirilmiştir.³² Milli Mücadele döneminde de Kuva-yı Milliye karşıtı çevrelerin etkisinden dolayı bölgede önemli miktarda asker kaçağı bulunmaktaydı.

Milli Mücadele'nin başladığı dönemlerde daha önce de karşılaşılan gasp, yaralama, yol kesme, adam öldürme, hırsızlık gibi olaylarda önemli bir artış görülmüştür. Nitekim bu durumu, Düzce kazasıyla ilgili 31 Mart 1919 tarihli eşkiya vukuat cetveli kayıtlarından görebilmek mümkündür.³³ İlerleyen dönemde asayişle ilgili şikâyetler artarak devam etmiştir. Bununla ilgili, 5 Aralık 1919 tarihinde 25. Kolordu Kumandanlığı'na çekilen şifreli bir telgrafi örnek

yaklaşıyorlarsa da birleşmiyorlardı. Düzce adeta cellat ordusunun merkezî gibi idi. Her tarafa sevkîyat Düzce'den oluyordu". İsyân Günlerinde Bolu, s. 60.

³⁰ Sofuoğlu, *Kuva-yı Milliye*, s. 16.

³¹ Ahmet Şerif, *Anadolu'da Tanin C.I.*, (Haz: Mehmet Çetin Börekçi), Ankara 1999, s. 389.

³² BOA.DH.EUM. 18/29.

³³ Bu kayıtlara göre kazada Mart ayı içinde bir adam öldürmeye dönük yaralama olayı, dört adam öldürme, bir haneye tecavüz sonucu adam öldürme ile iki hırsızlık ve gasp olayı cereyan etmiştir. BOA. DH.EUM. AYŞ, 4/80.

olarak verebiliriz.³⁴ Bölgede görev yapan Düzce Müfreze Kumandanı Binbaşı Nedim tarafından yine 25. Kolordu Kumandanlığı'na çekilen 7 Aralık 1919 tarihli bir başka telgrafta ise;

"Hayli vakitten beri şekavetle bu abaliyi kasıp kavuran ve hakkında abz-ü girift muamelesi sâdir olan eşkıya-yı meşhureden Yahya nâm şahsın dahi bu kere derdestiyle tevkif ve pençe-i kanuna terdi edildiği ve tedâbir-i muktezkiye ittihaz olunarak elhamdülillah bu havalide hiçbir vak'a budûs etmediği avâl-i umumiye-i mahalliye hakkındaki mufassal rapor posta ile takdim edileceği"³⁵ ifadeleri yer almaktadır. Telgrafın içeriğinden de anlaşılacağı üzere Düzce ve çevresinde eşkıyalığın ahaliyi kasıp kavuracak düzeyde olduğu ve alınan tedbirlerle asayişin sağlandığına dair kolordu kumandanlığına bir güvence verme ihtiyacı durumu, asayiş sorununun büyüklüğü hakkında yeterince fikir vermektedir. Esasen Düzce ve çevresinde eşkıyalık daha I. Dünya Savaşı'nın sonlarına doğru başlamıştı. Hatta Balkan savaşlarında da benzer durum söz konusuydu.³⁶ Daha önce de anıldığı gibi gerek etnik karışıklığın yol açtığı sorunlar, gerekse bu dönemde çıkan isyanlar nedeniyle kanun hâkimiyetinin zayıflaması ve ekonomik sorunlar dolayısıyla Düzce'nin adeta bir cellât ordusu görünümünde olması, eşkıyalık ve asayiş sorunlarının derinliğini göstermektedir.

Özellikle isyanlar döneminde yöre halkı kamu otoritesinin zayıflaması sonucu daha çok mağduriyet durumlarıyla karşılaşmıştır. Hırsızlık, gasp ve haraç kesme olayları adeta halkı canından bezdirmiş, bu tür olaylar karşısında kamu otoritesi zaman zaman aciz kalmış, can ve mal güvenliği konusundaki şikâyetler en üst seviyelere çıkmıştır. Bu alanda Düzce ve çevresinde yaşanan olayların basına yansması ve 17 Aralık 1919 tarihli *İkdam* gazetesinde yayınlanması üzerine, bu gazetede konuyla ilgili çıkan haberlerin İzmit mutasarrıflığı tarafından tezkibi istenmiştir.³⁷ Bu alandaki sorunların düzeyi, mülki amirlerin yetersizliğinden şikâyet ve kanun hâkimiyetinin tesis edilmesi için Dâhiliye Nezareti'nden kaymakam değişikliği taleplerine kadar ulaşmıştır.³⁸

³⁴ Kolordu Kumandanlığına 5 Kânûn-ı evvel 1335, Bu havalide eşkıya-yı meşhureden Ordulu İbrahim şakinin muayyen şekaveti olan ve irtikâp etmiş olduğu bir fi'l-i katilden dolayı hakkında mukaddema abz-ü girift kararı sudür eden Kâmil nam şahsın meyyiten hükümete getirildiği maruzdur". BOA. DH.KMS, 57-2/17.

³⁵ BOA. DH.KMS, 57-2/17.

³⁶ Apak, *age.*, s. 135.

³⁷ BOA, DH.KMS, 57-2/9.

³⁸ Bahriye Merkez Hastanesi'nde imam olarak çalışan görevlinin bu amaçla İçişleri Bakanlığına gönderdiği telgraf buna açık bir örnektir.

"Dabiliye Nezaret-i Celilesine

Ma'ruz-ı daileridir.

Düzce kazasının Mü'minler karyesinde mukim kayınpeder ve efrâd-ı ailem tarafından aldığım mektuplarda karye-i mezâkire siikkânına gürûb-u eşkıya tasallut etmekte ve bir müddet-i kalile zarfında mühim bir meblağ vermedikleri takdird efrâd-ı ailemi ve samanlıklarımı ibrâk ile tehdit eylediklerini ve hayatlarının dahi tehlikede

Düzce ve çevresinde öteden beri görülen asayiş sorunları 13 Nisan 1920’de Düzce ayaklanmasının başlamasıyla doruk noktasına ulaşmıştır. Bolu Jandarma Taburu Kumandanı Binbaşı Osman Nuri tarafından 24 Nisan’da İstanbul’daki Jandarma Genel Komutanlığı’na çekilen telgrafta isyanın ortaya çıkışı ve sebep olduğu asayiş sorunları özetle şu şekilde verilmiştir.

Adı geçen günde bir grup isyancı Düzce’ye saldırarak önce yörenin bağlı bulunduğu liva olan Bolu ile olan bağlantısını kesmiş, daha sonra jandarma bölük kumandanlığını basarak ölüm ve yaralama olaylarına neden olmuşlardır. Daha sonra cezaevini basarak mahkûmları salıveren isyancılar nizamiyedeki silah depolarını ele geçirerek bunlara el koymuşlardır. Bu aşamada isyancılar, Düzce’de halkın bir bölümünün Kuva-yı Milliye yönündeki eğilimlerinden duydukları rahatsızlıklarını bildirmek üzere birkaç kişiyi Bolu’ya göndererek mutasarrıfın Düzce’ye gelmesini istemişlerdir. Mutasarrıfın Düzce’ye gelmesiyle birlikte isyancılar altı maddeden oluşan tekliflerini ortaya koymuşlar, bunlar yerine getirilmediği takdirde zorla Düzce’ye girerek duruma el koyma tehdidinde bulunmuşlardır. Adı geçen belgede isyancıların yerine getirilmesini istediği hususlar şu şekilde sıralanmıştır:

“1. Şer’an ve kanunen itaatle mükellef olduğumuz padişahımız efendimiz hazretlerinden başka bir kuvvet ve başka bir hükümet tanınmayacak.

2. Dersaadetten Harbiye Nezareti’nden irade-i seniyyeli emir olmadıkça başka bir hükümete hiçbir nam ile asker verilmeyecek.

3. İstanbul ile muhabere açılacak.

4. Ankara ile muhabere kat’ edilecek.

5. Bolu telgrafhanesi memurlarına emniyet edilmediğinden bunlar derhal tebdil edilerek yerlerine yeni adamlar getirilecek.

6. Ağnam resmi Dersaadet’te Maliye Nezareti’nden emir mucibinde tahsil edilecek başka hükümet namına tahsil edilmeyecek.”³⁹

İsyancıların yerine getirilmesini istedikleri koşullar, Milli Mücadele’de Düzce ve çevresinde çıkan isyanların nedenleri hakkında da fikir vermektedir. Padişah’tan başka devlet otoritesinin tanınmaması demek Anadolu’daki milli hareketin de hedeflerinin tanınmaması anlamına gelmektedir. Bu yönüyle ayaklanma, öncüleri açısından Ankara’ya karşı bir siyasi bir tavır olarak da

olduğunu iş’ar etmektedirler. Kazı-i mezkûre kaim-i makamı ise bu gibi hadisâta ehemmiyet vermediği asayiş-i mahalliyi temine iktidar ve ehliyetinin kâfiyet etmediğini bir mah mukaddem mahall-i mezkûrede iken bizâat şubudum olmuş olmakla karye-i mezkûre sükkânı ve bit-tabsis efrad-ı ailenin ırz ve can ve malının ma’ruz bulunduğu tehlikeden ve gayesini kazı-i mezkûrede bu gibi hadisâtın adem-i zıhuru müktedir ve saal bir kaim-i makamın vücuduna müterakkif olduğu tabkikat-ı lazîmenin icrasında tebyiün edeceği şüphesiz olmakla bu babda muktezî muamelenin bir an evvel lazım gelenlere emr ve havale buyrulması babında emr-ü ferman hazreti men lebi’l-emrindir.27 Teşrin-i sani1335. Bahriye merkez hastanesi imamı.” BOA. DH.KMS, 57-2/17.

³⁹ BOA, DH. EUM. AYŞ. 40/51.

görülebilir. İsyancılar içinde özellikle Kafkas kökenli çevrelerin etkin olmasının nedeni ise; bunların zamanla Osmanlı bürokrasisinde önemli yerler edinmeleri sonucu saltanata başkaldıran ulusçu hareketi, eski düşmanları olan İttihatçıların devamı olarak görmeleriydi. Padişah emri olmadıkça hiçbir yere asker verilmemesi demek Kuva-yı Milliye'ye karşı olmak demektir. Yine İstanbul ile haberleşmenin açılması, Ankara ile kesilmesi koşullarının yanında, Bolu'daki telgraf memurlarının Anadolu hareketiyle irtibatlı oldukları dolayısıyla değiştirilmelerinin istenmesi isyanın nedenleri hakkında bize detay sayılabilecek bilgiler vermektedir. İsyancılar, tekliflerinin kabul edilmesine rağmen bu yöndeki hareketlerine devam etmiş, bunun sonucunda ilerleyen günlerde bu tür olayların Bolu, Gerede ve civarına sıçramasına yol açmışlardır.

Daha önceki bölümde de belirtildiği üzere Kuva-yı Milliye birliklerinin verdikleri mücadeleler sonucunda her ne kadar isyanlar kontrol altına alınmış ise de bölgedeki asayiş sorunları uzunca bir süre daha devam etmiştir. Genel olarak bölgedeki asayiş problemi, Milli Mücadele sonucunda yeni Türk devletinin kurulması ve tüm yurttaki tek elden kanun hâkimiyetinin sağlanmasıyla sona ermiştir.

Sonuç

Milli Mücadele, askeri ve siyasi yönleriyle bir bütündür. Birinci Dünya Savaşı gibi dünya tarihinin en bunalımlı dönemlerinden biri olan tarihsel kesitte verilen bu mücadele Türkiye tarihinin de en zorlu dönemini oluşturur. Olağanüstü olumsuz siyasal gelişmelerin dayattığı bir ortamda, yetersiz askeri ve ekonomik koşullar altında bu mücadelenin kazanılması ve zafere ulaşılması, yine olağanüstü fedakârlıklar gerektirmiştir. Yaşanılan zorlukların ve gösterilen fedakârlıkların ortak paydasında Türk toplumu vardır. Kuşkusuz çekilen sıkıntıların bilançosu salt savaş ortamıyla açıklanamaz. Fakat Osmanlı İmparatorluğu'ndan Türkiye Cumhuriyeti'ne geçilirken, bu alandaki mevcut durumun yanında, emperyalist devletlerin Türk yurdunu işgal etmeleri dolayısıyla verilen mücadelenin ortaya çıkardığı yeni durum ve isyan süreci, ortamı etkileyen temel belirleyicilerden biri olmuştur.

Mondros mütarekesi sonrasında gerek mütareke koşulları, gerekse işgal ortamının doğurduğu zorluklar sonucunda Milli Mücadele'yi çok dar bir geçide sokacak iç ayaklanmalar ortaya çıkmıştır. Bu ayaklanmalar ise, bu ortamda zaten temel haklar konusunda önemli sıkıntıları olan Anadolu halkını daha da zor durumda bırakmıştır. İçinde bulunduğu demografik yapısı itibarıyla öteden beri sosyal sorunlar yaşayan Düzce ve çevresi özellikle isyanlar döneminde daha yoğun asayiş sorunlarıyla karşı karşıya kalmıştır. Bu dönemde birçok yerde olduğu gibi Düzce ve çevresi halkı adeta kaderiyle baş başa kalmıştır. İsyanlarla birlikte Düzce ve çevresinde uzunca bir süre devam edecek kanun hâkimiyetinin gerilediği bir ortama girilmiş, bu durum asayiş sorunlarının hızla artmasına neden olmuştur. Bu durum da, imparatorluktan ulusal devlete geçilirken

emperyalizm baskısı altında savaş ortamında kaçınılmaz bir takım sorunların yanında ekstra bedeller ödenmesine yol açmıştır. Bu bedeller, genel asayişsizliğin yanında yukarıda sözü edilen nedenler çerçevesinde ortaya çıkan isyanlar dolayısıyla yaşanan can ve mal güvenliği, psikolojik ve sosyal çöküntü, toplumsal bütünlük duygusunun zedelenmesi ve gerilemesi şeklinde özetlenebilir. Böylelikle savaşın faturası daha da ağırlaşmıştır. Bu sorunların tarihsel olarak irdelenmesi ise, günümüzde toplumsal birlik ve bütünlük açısından gelinen aşamanın daha iyi anlaşılmasını sağlamasının yanında, ulus-devlet temelli Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş öyküsündeki iç cepheye yaşanan zorlukların daha yakından görülmesini mümkün kılar. Bu açıdan bugün gelinen aşama ise, uluslaşma ideali ve Cumhuriyet tarihi açısından bir başarı öyküsü olarak okunabilir.

Kaynaklar

Arşivler

Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA)

BOA, *DH.EUM.AYŞ*, 40/79.

BOA, *DH.EUM.AYŞ*, 41/47.

BOA, *DH.EUM.AYŞ*, 41/76.

BOA. *DH.EUM*. 18/29.

BOA, *DH. EUM. AYŞ*. 40/51.

BOA. *DH.EUM.AYŞ*, 4/80.

BOA. *DH.KMS*, 57-2/17.

BOA, *DH.KMS*, 57-2/9.

Kitap ve Makaleler

AKŞİN Sina (1998) *İstanbul Hükümetleri ve Milli Mücadele* CI, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara.

APAK Rahmi (1990) *İstiklâl Savaşında Garp Cephesi Nasıl Kuruldu*, Türk Tarih Kurumu Yayınevi, Ankara.

ATATÜRK Mustafa Kemal (2005) *Nutuk*, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara.

Bolu Vilayeti Salnamesi, (Haz. Hamdi Birgören) (2008) Bolu Belediyesi Bolu Araştırmaları Merkezi, Bolu.

BİRGÖREN Hamdi (Haz.) (2009) *İsyan Günlerinde Bolu*, Bolu Belediyesi Bolu Araştırmaları Merkezi Bolu.

ERGİL Doğu (1981) *Milli Mücadelenin Sosyal Tarihi*, Turhan Kitabevi, Ankara.

ESENGİN Kenan (2006) *Milli Mücadelede Ayaklanmalar*, Kumsaati Yayın Dağıtım, İstanbul.

ESENGİN Kenan (1969) *Milli Mücadele'de Hıyanet Yarış*, Ulusal Basımevi, Ankara.

ÖZEL Sabahattin (2005) *Milli Mücadelede İzzit-Adapağarı ve Atatürk*, Derin Yayınları, İstanbul.

- ÖZKÖK Rüknu (1971) *Düzce-Bolu İsyanları*, İstanbul.
- SARIBAY Selim (1943) *İstiklâl Savaşında Mudurnu-Bolu-Düzce*, Aydın.
- SELEK Sabahattin (1968) *Anadolu İhtilali*, Kastaş Yayınları, İstanbul.
- SEMİZ Yaşar-Ömer AKDAĞ (2011) *Yenibahçeli Şükrü Bey'in Hatıraları*, Çizgi Kitabevi, Konya.
- SOFUOĞLU Adnan (1994) *Kuva-yı Milliye Döneminde Kuzeybatı Anadolu 1919-1921*, Genelkurmay Basımevi, Ankara.
- SOFUOĞLU Adnan (2006) *Milli Mücadele Döneminde Kocaeli*, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara.
- ŞEHİDOĞLU Süreyya (1970) *Milli Mücadele'de Adapazarı-Bolu-Düzce-Hendek ve Yöresi Ayaklanmaları*, Bilgi Basımevi, Ankara.
- ŞERİF Ahmet (1999) *Anadolu'da Tanin C.I*, (Haz: Mehmet Çetin Börekçi), Türk Tarih Kurumu Yayınevi, Ankara.
- TANSEL Selahattin (1991) *Mondros'tan Mudanya'ya Kadar C.III*, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul.
- T.B.M.M.Z.C. C.I, I.Devre (1959), Ankara.
- Türk İstiklâl Harbi C.VI* (1974), Genelkurmay Basımevi, Ankara.